

Louis Kretz

Isten mindenható?

A Miatyánk lépten-nyomon azt igazolja, hogy Jézus elképzelésében Isten atyaképe átfogó érvényű. Például a „kegyelem” szó nem fér össze Jézus atyaképével, és nem is találkozzunk vele Jézus ránk hagyományozott mondásaiban. De Isten mindenhatóságának az Ószövetség által sűrűn tanúsított fogalma szintúgy hiányzik. Jézus sosem beszél Istenről, a mindenhatóról, sosem beszél a mindenható Istenről.

Ám hasonlóan a „kegyelem” szóhoz, Jézus halála után tanítványainál ismét felbukkannak ilyen szavak – az Újszövetségben először egy páli levélben (2Kor 6,18), majd sűrűn a Jelenések könyvében. Végül, körülbelül a második században, egy másoló arra merészkedik, hogy lendületes befejezést alkosson a Miatyánkhhoz, és hozzácsatolja a vélt mennyei király ujjongó dicsőítését, amellyel a kereszténység egy része még ma is le szokta zárni ezt az imádságot. Így hangzik: „Mert tiéd a királyi uralom, és tiéd a hatalom és a dicsőség örökké!” Ebben az Ószövetségből (1Kron 29,11) átvett hódolásban bizonyára „mindenhatóságként” kell érteni a „hatalmat”. Maga Jézus biztosan nem kiáltotta volna e szavakat mennyei Atyánk felé.

A mindenhatóságtól teljesen eltérő valamit jelent Isten óriási teremtői hatalma; a tudomány számára mindig megoldhatatlan rejtély marad, de reális valóságát igazolja minden, ami létünket körülveszi. Behatóan kell foglalkoznunk azzal, hogyan viszonyult a Mester ehhez a két fogalomhoz. Beszéljünk hát most a mindenhatóságról; Isten teremtői hatalmáról egy másik tanulmányban töprengünk majd el.

A mindenhatóság lehetetlen

Történnék olyan dolgok, amelyek közvetlenül és szemmel láthatóan mutatják, hogy mindenhatóság egyszerűen nem létezhet. A következő eset szolgáljon példaként:

Egy vidám társaság elhatározta: azzal az élvezettel kedveskedik magának, hogy autóval járja be az Alpok hágóit. Az úton részt vett egyik rokonunk is, egy kedves és derék hölgy. Amikor a jármű – amelynek tetőablak

kát a nyári hőség miatt kinyitották – egy sziklafal mellett haladt el, nagy ugrásokkal ökölnyi kődarab hullott lefelé, az utazó társaság közepébe vágódott, és szétzúzta nagynénénk fejét, mintha éppen őt vette volna célba.

Vajon Isten előre látta és megtervezte ezt a derült égből lecsapó halált a derék asszony számára? Brutálisan téve fel a kérdést: Vajon ebben az esetben egy apa – éppenséggel a mennyei Atya – ütötte agyon egy kővel egyik gyermekét? Ilyen alkalmakkor azt szoktuk mondani: „Úgy tetszett a mindenható Istennek...” Mennyire valótlan, és a mennyei Atyára nézve mennyire sértő egy ilyen kijelentés! Ha ezt a sorsot Isten küldte volna, akkor mindenhatóságának erejében kellett volna történnie.

Próbáljuk csak meg elképzelni, mi mindent kellett volna Istennek előkészítenie, hogy a követ abban a parányi pillanatban zúdítsa le nagy robajjal, hogy eltalálja az asszony fejét! Már hónapok óta gondosan kellett volna adagolnia annak a csermelynek a vizét, amelyik kimosta helyéből a követ, hogy aztán az a megfelelő másodpercben oldódjék el a sziklától, és jó előre ki kellett volna számítania a kő szökellő röppályáját. Mi több: az autó vezetőjét finom kényszerrel arra kellett volna ösztönöznie, hogy pontos időben induljon el a völgyből, a szegény asszonyt arra kellett volna kényszerítenie indulás előtt, hogy épp azt a helyet foglalja el stb., sőt az ő kényszerének hatására a társaságnak is jóval korábban el kellett volna döntenie, hogy épp ezt az utat fogja megtenni, épp ezen a napon...

Aki mindezt elhinné, végül is annak feltételezésére kényszerülne, hogy Isten kezdettől fogva rögzítette az összes történések végtelen sorát, és most lepergeti az egész jövőt, és hogy ezek szerint minden vélt földi döntést ő már rég eleve eldöntött, és minden akarást ő már rég eleve akart.

Jézus azonban mindig páratlanul energikusan hangsúlyozza, hogy az ember maga felelős. Jézus még azokat a dolgokat is mi felelősségünk körébe utalja, amelyeket Isten kizárólagos döntésére szoktunk hagyni: például a Miatyánkban azt tanítja, hogy teljesen tőlünk függ, eljön-e valaha az Isten Országá; és teljesen tőlünk

függ, hogy a mennyei Atya elengedi-e a vétkeket, és még sok minden függ teljesen tőlünk.

A sors gonosz végzései

Mi, akik keresztényeknek nevezük magunkat, hogyan viszonyulunk Isten végzéseihez és mindenhatóságához? Hogyan viszonyulunk a gonosz sorscsapásokhoz? A válasz csak ez lehet: Megpróbáljuk erőnk szerint elkerülni a rossz sorsot. Így szoktunk cselekedni, mintha a sorsot nem Isten irányítaná – és ezt tesszük, noha tudni véljük, hogy a sorsot Isten küldi. Aki így cselekszik, az értelmetlenül viselkedik azzal a hittel szemben, hogy Isten mindenhatóan cselekszik; mindazonáltal ez az értelmetlenség előnyünkre szolgál. Veszélytelené tettünk veszélyes állatokat, az ítéletidőtől és a természeti katasztrófáktól megvédő épületeket emeltünk, különös veszélyek ellen olyan szervezeteket hoztunk létre, mint a tűzoltóság. Jóllehet azt hisszük – vagy véljük hinni –, hogy a sorsot Isten irányítja, minden lehetségest megteszünk annak érdekében, hogy az Isten által küldött sorsot vagy elhárítsuk, vagy ha mégis bekövetkezett, legalább csökkentjük a károkat. Ravaszságra kényszerítjük Isten, és arra, hogy gonosz szándékai elérése érdekében (micsoda káromlásba estünk hirtelen!) védekezésünk hiányosságait használja ki. Olykor-olykor persze sikerül elérnie céljait; például sikerül neki egy ugráló kő segítségével megölnie egy hozzánk közel álló embert. És ekkor magatartásunk hirtelen átcsap valami másba. Ismét megemlékezünk Isten rendelkezéséről, és köteles jámborsággal használjuk a bevett mondást Istenről, a mindenhatóról, akinek úgy tetszett... És keressük a szándékait: Meg akar büntetni minket (miért?), vagy próbára akar tenni? Az ilyen kérdések azt jelentik, hogy bizalmatlanok vagyunk Isten iránt, és ezt az „istenfélelem” szép szavával fejezzük ki...

De nem így van ám! *Egyetlen* apa sem érdemel tőlünk bizalmatlanságot, a mennyei Atya pedig végképp nem. Ha a gyerekek bizalmatlanok az apjukkal szemben, akkor zavart a vi-

szonyuk. Bizonyosak lehetünk abban, hogy nem a mennyei Atya küldi a gonosz sorscsapásokat. Ellenkezőleg, őt is súlyosan érinti szerencsétlenségünk. Meg fogja próbálni, hogy enyhítsen rossz tapasztalatainkon, és bizonyára szomorú, ha nem képes ezt megtenni...

Megtörténik például, hogy valaki nem veszi észre a fenyegető veszélyt, és védtelenül ki van szolgáltatva neki. (Nagynénünket is meglepte a halált hozó kő, de elítélhetnénk a köhülés elleni védőintézkedések hiányosságát is.) – Egy másik eset, amelyről eláll a szavunk. Egy fiatal házaspár síelni megy. Magukkal viszik hároméves gyerekeiket, akit nem tudnak senkire ráhagyni. Melegen bebugyolálják egyfajta hátizsákba, amelyből kilógnak a lábacskaik. Hideg nap van, a szülőknek feltűnik, hogy a gyerek ismételtelen halkán nyöszörög. Este megmutatják az orvosnak, aki megállapítja, hogy a gyerek mindkét lába elfagyott, és amputálni kell... Nem ismerek ennél szomorúbb megpróbáltatást – de ez is tetszett Istennek? Azért büntette meg az ártatlan gyereket, mert szülei egy pillanatig sem gondoltak erre a szörnyű veszélyre? Ezúttal Istennek semmit sem kellett előre elrendeznie, hogy (mondjuk így:) kivitelezhesse tervét. Még csak mindenhatóságával sem kellett előállnia, hogy elérje a gonosz hatást. Avagy nem éppen mindenhatóságát kellett volna bevetnie, hogy megakadályozza a szerencsétlenséget? Csúpan a hőmérsékletet kellett volna egy kicsit enyhítenie; nem tette meg. Nyilvánvaló, hogy szabadjára szokta engedni a természetet.

Jézus bizonyágtételei Isten mindenhatóságáról?

Mit mond Jézus Isten mindenhatóságáról? Sosem nevezi mindenhatónak a mennyei Atyát. De nem hagyományozták-e ránk olyan megnyilatkozásait, amelyeknek a megfogalmazása azt a benyomást kelti, mintha honfitársaihoz hasonlóan ő is hinne Isten mindenhatóságában? Ne titkoljuk el ezeket az olvasó elől!

Jézus így imádkozott a Getszemánikertben (Mk 14,36):

Abba, Atyám, minden lehetséges neked, távoztasd el tőlem ezt a kelyhet! De ne (az történéjék), amit én akarok, hanem amit te akarsz!

Ez elég világosnak látszik: *Neked minden lehetséges.* De éppen ez a mégoly világos kijelentés nem hangzik olyan határozottan a másik két evangélistánál, aki beszámol erről az eseményről. Máténál ez áll (26,39): „Atyám, ha lehetséges neked, távozzék el tőlem ez a kehely; de ne ahogy én akarom, hanem ahogyan te akarod!” Lukácsnál pedig (22,42): „Atyám, ha akarod, távoztasd el tőlem ezt a kelyhet! De ne az én, hanem a te akaratod történjék meg!” Hogyan magyarázzuk a különbségeket? A Márk szerinti evangélium számít a legrégebbinek. Ha mind a három evangélista elmeséli egy és ugyanazon esetet, akkor Máté és Lukács rendszerint Márk beszámolóját követi. Nagyon is lehetséges viszont, hogy ezúttal bizalmatlanok voltak a Márk által áthagyományozott szavakkal szemben, és úgy változtatták meg azokat, ahogyan véleményük szerint beleillettek Jézus szájába. De az is lehetséges, hogy a környezetükben megtalálható verziók körül az evangélisták azt választották ki, amelyik a legvalószínűbbnek tűnt számukra. – Mindenesetre: amikor a Getszemánikertben a Mester félrevonult, hogy imádkozzék, magával vitte három tanítványát, Pétert, Jakabot és Jánost, s egy ponton megparancsolta nekik, maradjanak ott, és várják meg, ő maga pedig néhány lépéssel tovább ment, és leborulva imába merült. Úgy tűnik, a bizonyos távolságban álló fültanúk kifogástalanul érzékelték ugyan a kehelyről mondott szavait, de azokat nem, amelyek Isten hatalmára vagy akaratára vonatkoztak...

Akárhogy legyen is – feltételezzük most, hogy Jézus ténylegesen a Márk által áthagyományozott szavakat használta: „Minden lehetséges neked.” Ugyanazt jelentik ezek a szavak, mint az, hogy „te mindenható vagy”? – Ebben az órában Jézus a döntésért küzd. Elébe menjen a fenyegető letartóztatásnak, ami alighanem egyúttal azt is jelentette, hogy elszenvedje-e ügyéért a halált – vagy kitérjen a fenyegetés elől, és eltűnjön, hogy később ismét folytassa, és véghez vigye feladatát? Mindkét út lehetséges. Azt kéri a mennyei Atyától, mutassa meg neki a helyes utat: 'Te dönts rólam; bármi legyen az – minden lehetséges neked, hogy helyesen dönts –, ahhoz fogok igazodni.' Halandó emberként természeténél fogva hajlik arra, hogy elkerülje a „kelyhet”, és életben maradjon. De azt mondja: 'De nem azt fogom tenni, amit én akarok, hanem amit te akarsz és tanácsolsz.'

Egy másik hely: Itt nincs bizonytalanság a hagyományt illetően, ugyanaz a három evangélista egybehangzóan számol be. Arról a sok tekintetben tanulságos jelenetről van szó, amelyben egy fiatalember Jézushoz megy azzal a kérdéssel, mit kell tennie ahhoz, hogy elnyerje az örök életet. A Mesternek megtetszik a fiatalember. Végül azt tanácsolja neki, adja el minden vagyonát, a pénzt adja a szegényeknek, és tanítványként menjen vele. A fiatalember elpirul, nem tudja elhatározni, hogy elszakadjon a birtokától, és szomorúan távozik. A súlyosan csalódott Jézus ekkor mondja el a tanítványoknak azt a keserű mondatot, hogy előbb megy át a teve a tű fölé, mint hogy egy gazdag bejutna Isten Országába. A tanítványok megmerevednek a rémülettől; a Mester szavai-ból ugyanis ezt a kétségbeesett következtetést vonják le: Csak az kell, hogy valaki például véletlenül gazdag legyen – és milyen sokan álmodoznak erről! –, és máris képtelenség, hogy részese legyen Isten Országának. Ha ez így van, lehetetlenség, hogy valaha is eljőjön Isten Országá. Olvassuk el, hogy Jézus, aki maga is csüggedt, hogyan reagál a tanítványok komor hangulatára (Mk 10,26-27):

„Ők azonban rendkívüli módon megrettentek, és így szóltak egymáshoz: Hát akkor ki menekülhet meg? Jézus rájuk tekintett, és így szólt: Embereknek ez lehetetlen, de Istennek minden lehetséges.”

„Ők azonban rendkívüli módon megrettentek, és így szóltak egymáshoz: Hát akkor ki menekülhet meg? Jézus rájuk tekintett, és így szólt: Embereknek ez lehetetlen, de Istennek minden lehetséges.”

Nem úgy látszik, hogy ez világos utalás Isten mindenhatóságára? Hiszen „Istennek minden dolog lehetséges”. Jelentős itt egy látszólag mellékes körülmény, nevezetesen az a megjegyzés, hogy „Jézus azonban rájuk tekintett”. Nem említenék meg ezt a pillantást, ha nem tartott volna feltűnően sokáig, talán kínosan sokáig. Csak egy idő után érkezik a válasz: „Embereknek ez lehetetlen, de Istennek nem; mert Istennek minden lehetséges.” Ez a válasz aligha követelt hosszas megfontolást; akkor és ott kéznél volt, és minden olyan beszélgetésben, amely Isten tervei körül forgott, ha valaki részéről elhangzott egy „Lehetetlen!”, fel kellett törnie annak az ellenvetésnek, hogy „márpedig Isten mindenható”. Miért nem mondja ki Jézus rögtön? Mélyen ülő gátlás akadályozza ebben, hiszen Isten Országának eljövételét éppen hogy nem szokta összekötni az isteni kegyelem és mindenhatóság gondolatával. Nem azt mondja: 'Hozd el nekünk a te országodat', hanem azt: 'Jöjjön el a te országod'. Tanításának újdonsága éppen ebben áll: A mi dolgunk, embereké, hogy gondoskodjunk „eljövételéről”. Ezért mielőtt az Isten mindenhatóságára való kényelmes utalással oldaná fel a pillanatnyi megdöbbenést, maga is tisztában akar lenni önmagával, kimondhatja-e a feltoluló gondolatot, és ha igen, milyen értelemben. Csak a Jó Hír szelle-

mének megfelelően értheti: A mennyei Atya mindenkinek ad „szent lelket”, a gazdagnak is, ha egész szívvel hitet tesz a Jó Hír mellett. És a „szent lélek”, ami azt jelenti, „szent lelkesedés”, elhárít minden akadályt. Istennek minden lehetséges – az is, hogy valaki még a gazdagság akadályát is legyőzze.

Tréfákozás egy különleges mindenhatósággal

Egyetlen apa sem mindenható. Jézus sem szólít fel soha az Isten mindenhatóságába vetett hitre. Am alkalomadtán beszél egy igen különös isteni hatalomról, amely képes arra, hogy hatalmas dolgokat indítson el, és változtasson meg az emberi szívekben. A bizalom ereje, de az önbizalom és a bizonyosság ereje is, a *pisztisz* (amit nem egészen találóan fordítanak általában „hit”-nek) képes az Isten által fellobbantott lelkesedés segítségével túlnőni önmagán, felülmúlni önmagát; ennek a *pisztisz*nek Jézus egyenesen mindenható lehetőségeket tulajdonít, persze példázatszerű tréfákozással. Gondoljunk a hegyeket mozgatásról szóló szavaira (Mk 11,22-23):

„Bízatok Istenben! Bizony, mondom nektek: Aki ennek a hegynek azt mondja: 'Emelkedj föl, és vedd magad a tengerbe!', és szívében nem ké-

telkedik, hanem hiszi, hogy amit mond, megtörténik, az részesül is ebben.”

A hegyet mozgatás vakmerő gondolatával a Mester megint megenged magának egy szellemességet, ezúttal egy példázatszerű tréfa formájában. Megjátszott heveséggel a valóság látszatát kölcsönzi egy nyilvánvaló lehetetlenségnek: „Bizony, mondom nektek” – és kiterjesztett karral rámutat a táj valamelyik hegyére, és közben villámló tekintete egyik hallgatójáról a másikra siklik, azt mondja: 'Ha valaki ennek a hegynek azt mondja: Emelkedj föl, és vedd magad a tengerbe, és ha a legcsekélyebb kétség nélkül bízik abban, hogy amit megparancsol, megtörténik, akkor a hegy teljesíteni fogja a parancsot!' Úgy képezem, a Mester elvárja, hogy valamelyik hitetlenül pislogó hallgatója felszólítja, hogy maga igazolja tettel az állítását – amit aztán ő őszinte nevetéssel elhárít? Nem, ilyen mértéktelen önbizalom bennem sincs!' És rögtön ezután megmagyarázza vakmerő állításának példázatszerűségét: A bensőnkben lévő bizonyosság és bizalom képes arra, hogy felemeljen, és a tengerbe vessen egy egész gondhegyet.

Ezt a tanító tréfákozást legalább még egyszer alkalmazta – csak közben nem egy hegyre mutatott rá, hanem egy eperfára; ez a tréfája, ha lehet, még groteszkebb (Lk 17,6):

„Ha csak akkora hitetek lenne, mint egy mustármag, akkor azt mondanátok ennek a eperfának: Szakadj ki gyökereitől, és ültessd át magad a tengerbe – és ő engedelmessé válna nektek.”

Az eperfa önmagát szakítaná ki gyökereitől, és ültetné át magát a tengerbe... És csak egy mustármagnyi apróságú hitre – mondjuk itt is: bizalomra és önbizalomra – lenne szükség; akkor el tudnátok érni ezt! És ahogy nyíltszívuően ismét be-

vallja: nem, még azzal a mustármagnyi meggyőződéssel sem rendelkezik, amire ehhez a bűvészmutatványhoz szükség lenne, azzal újból arra mutat rá, milyen csodákat vihet végbe viszont a mennyei Atyába vetett bizalom és az önbizalom – a szívében!

Kizárólag Jézus képes arra, hogy ilyen játékos és tréfás módon bánják a mindenhatóság fogalmával.

Mindenhatónak tartja-e Jézus a mennyei Atyát?

Jézus a maga teljesen természetes érzékelésével és gondolkodásával sosem veszi számításba Isten valóban mindent átfogó mindenhatóságát. Lássunk erre egy utolsó példát (Lk 23,34):

„Atyám, bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit cselekszenek!”

Ha feltételeznénk, hogy mindenhatósága alapján Isten határozta el Jézus kivégzését ezeknek az embereknek a keze által, akkor ezek az emberek az ő isteni akaratának végrehajtói lennének. Az „Atyám, bocsáss meg nekik...” kérdésnek ekkor szükségszerűen magában kellene foglalnia: 'Bocsáss meg nekik, mert félre lettek vezetve, és nem tudják, mit cselekszenek. És kivezette félre őket? Végző soron nyilván te, a mennyei Atya' – hiszen feltételezzük, hogy ő határozta el Jézus kivégzését, és mindenhatóságával ő irányította úgy az eseményeket, hogy ez bekövetkezzék. Am egyszerűen lehetetlen, hogy Jézus ilyen iszonyatot feltételezzon a mennyei Atyáról. Kérése csak annyit mond, és senki sem érti másképp: 'Ezek az emberek azt hiszik, hogy igazságosan járnak el, és nem tudják, mekkora igazságtalanságot követnek el – bocsáss meg nekik!'

Jézus biztosan nem tartozik azok közé, akik egyrészt megvannak győződve Isten mindenhatóságáról, másrészt azonban mégsem engedik teljesen érvényesülni ezt a meggyőződésüket, ha ahhoz ragaszkodva feloldhatatlan ellentmondásba keverednek. Nem lehetséges, hogy Jézus olykor olykor ne higgyen abban, amiben egyébként hisz.

Jézus hisz a mennyei Atya változhatatlan jóságában. Ha Isten a sors mindenható irányítója lenne, akkor nem létezne emberi felelősség, mivel ebben az esetben minden gaztettre ő ösztönözne minket. Mivel azonban emberi felelősség létezik, Isten nem a sors mindenható irányítója.

Forrás: „Vater unser”. Das Christentum im Widerspruch zu Jesus, 1992, 134-146.

